

Matemática tá sãökama

Professor samakönö sama tá sãökököma

ISA - Instituto Socioambiental

37) Sötönapi tönö 150 reais nakö toto pöma, maaki ai sanöma tönö 50 reais nakö thomönöma. Öno kuteenö wina kilii nakö hea kōpa soma?

_____ - _____ = _____

38) Īna kua töhö ipa hepala hai R\$ 200,00 tä kuoma maki, suötönaha ai R\$ 100,00 tä totoköma, kutenö winaha ipa hepala hai sitipanakö hei a kua kopasoma?

_____ - _____ = _____

Professores Sanumá
ISA - Instituto Socioambiental

Matemática tä sãökama

Boa Vista, novembro de 2010

Hilowi: _____

Tä uli hilowi: _____

INSTITUTO SOCIOAMBIENTAL - ISA
Programa Rio Negro

Roraima: Rua Pres. Costa e Silva, 116 - Bairro São Pedro

CEP: 69306 - 670 Boa Vista, RR

Telefone: (95) 3224-7068

São Paulo: Av. Higienópolis, 901 - Higienópolis - São Paulo, SP - CEP: 01238-001 - Telefone: (11) 3515-8900

Autores: Araldo Sanöma, Carlos Sanöma, Kolowö André Sawalapi Sanöma, Jaime Katimani Sanöma, Laércio Sanöma, Lukas Raimundo Sanöma, Maito Raimundo Sanöma, Marinaldo Sanöma, Meock Rafael Sanöma, Naldo Asatali Sanöma, Resende Maxipa Apiamö, Samuel Ilo Sanöma, Sasaná Sanöma, Tomé Maxipa Apiamö, Vicente Pokai Sanöma.

Ilustradores: Araldo Sanumá, Jaime Katimani Sanumá

Assessoria pedagógica e trabalho gráfico: Ana Maria Machado

Coordenação do Programa Rio Negro: Beto Ricardo

Coordenador adjunto do Programa Rio Negro: Marcos Wesley de Oliveira

Coordenação do Projeto de Educação Yanomami: Lídia Montanha Castro

Apoio ao Projeto de Educação Yanomami:

Rain Forest Foundation da Noruega

35) Ñna kua tähä, ipa 450 ipa sakala kökö kuoma makii, hama töpönö 121 kökö oalöma, kutenö wina kili kökö hei a kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

36) Ñna kua tähä ipa 36 ipa kusi kökö kuoma makii, ai töpönö 21 kökö tälöma, kutenö wina kili kökö heipasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

33) Ĩna kua tähä 44 ipa lasakökö mano kuoma maki, moko töpönö 33 ipa lasa kökö oalöma kutenö wina kili kökö heipasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

34) Ĩna kua tähä 66 ipa caneta tökö kuoma, makii ipa ulu a naha 11 caneta satökö totoköma, kutenö wina tökö hei a kupasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

Matemática tä säökama

Hi *matemática* tä waheta lö kui professor samakö nö sama tä thaa wakipalöma.

Awaris tili samakö *professor* nö hi samatä thapalöma. Awaris samakö hai escola sai kua, kutenö *livro* samatä waheta thapalöma tä topa hatõ kitö, ĩ naha samakö pii kuu kule. Sanöma samakö hai, sanöma samakö sai hai *livro* tä sai kua totile, ĩ sama tä pii kule.

Professor samakönö sama tä s□ äökököma

Este livro de problemas matemáticos foi escrito pelos professores sanumá da região de Auaris - Terra Indígena Yanomami - durante os cursos de formação de professores. Apresenta problemas matemáticos ligados à realidade sanumá, envolvendo trocas e outras situações cotidianas vividas pelos sanumá de Auaris. O livro foi realizado através da assessoria do ISA e servirá como material de apoio às escolas indígenas da região.

Projeto de Educação Yanomami (PEY)

29) Awai, ĩ na kua tähä 50 ipa aluno töpö kuoma makii 15 töpö hama hulasolöma, kutenö winaha ipa aluno töpö heia kua kopasoma?

$$\underline{\hspace{2cm}} - \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{2cm}}$$

30) Awai, ĩ na kua tähä 35 ipa kalaka tete kuoma makii 12 tete wania pasoma, kutenö wina kili tete heipasoma?

$$\underline{\hspace{2cm}} - \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{2cm}}$$

31) Awai, ĩna kua tähä 55 ipa sama kökö kuoma maki, sätänapi tä naha 13 ai sama sakö toto köma, kutenö wina kili kökö heipasoma?

_____ - _____ = _____

32) Awai , ĩna kua tähä 75 ipa polekökö kuoma makii ai töpö naha 32 ai sakökö totoköma kutenö wina kili kökö heipasoma?

_____ - _____ = _____

KOKAPAWI

Hi tä naha wa pii hatuku pasowi ĩ tä

1) Suötönö waitu naha 8 salaka kökö sokö palöma, ĩ na tä kua tä suö tönö 4 öko kökö säpalöma, ĩ na tä kua tä salaka kökö, öko kökö, ĩ naha kökö koka thapalöma, önö kutenö winaha kökö pewö kua kule?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

2) Pata tä namö hulasolöma, pata tä namö huulöpahamö 4 paso kökö niapalöma, ĩ na tä kua tä pata tä namö io toa kōpaha 3 sama kökö niapalöma, ĩ na tä kua tä ĩ kökö pewö kokapasoma, winaha kökö kupasoö?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

27) 50 reais ipa sitipa nakö kuo ma maki ipa sao a naha 30 reais sa nakö toto köma, kutenö winaha kui nakö hei a kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

28) ĩ na kua tähä 60 ipa salaka kökö kuoma makii ipa he naha 25 sakökö totoköma önö kutenö wina kili kökö hei pasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

25) 6 ipa silaka kökö kuoma, maki 3 kökö silaka köpasoma, kutenö winaha kui kökö hei pasoma?

$$\underline{\quad\quad} - \underline{\quad\quad} = \underline{\quad\quad}$$

26) 4 ipa hao a hai hikali a kuoma maki, ai töpö hai hikali a kua ma ne, ĩ töpö naha 3 hikali kökö toto köma, wi naha ai kökö hikali a hei kua kōpa soma?

$$\underline{\quad\quad} - \underline{\quad\quad} = \underline{\quad\quad}$$

3) Mokotönö uliamö holemakökö tiömö hulasolöma, ĩ holemakökö tiöpaha 6 holemakökö tiöpalöma, ĩ na tä kua tä kama hai pöpänö anö 4 ai holemakökö tiöpalöma. Önö kutenö ĩ kökö pewö kokapasoma, winaha kökö kupasoma?

$$\underline{\quad\quad} + \underline{\quad\quad} = \underline{\quad\quad}$$

4) Uli hamö kami sa namo hulasolöma 2 manasi sakö niapalöma. Sami ala sa nia nai palöma, önö kutenö winaha kökö kupasoma?

$$\underline{\quad\quad} + \underline{\quad\quad} = \underline{\quad\quad}$$

5) Uli hamö hĩsa tä namö hula solöma, 2 ilo kökö, 5 kulemö kökö,
ĩ naha kui kökö kokapalöma, winaha kökö kupasoö?

$$\text{_____} + \text{_____} = \text{_____}$$

6) Í na kua töhö ipa 8 haloisö kua töhö, sätönapi tönö 5 ipa coeca
tötotopöma, ĩ tö kokapasoma wina tä kua kule?

$$\text{_____} + \text{_____} = \text{_____}$$

23) Kamisanö 6 hapoka sakö tälöma, maaki ipa sawana 2 hapoka
sa kökö totoköma, kutenö winaha ipa hapoka kökö heia kua ko-
pasoma?

$$\text{_____} - \text{_____} = \text{_____}$$

24) 5 ipa pii niki noki kuoma maki, ipa ulu a naha 2 ai sani noki to-
toköma, kutenö wina kilii niki kua soa kule?

$$\text{_____} - \text{_____} = \text{_____}$$

21) Sa namö hula solöma 5 walä sakö niapalöma, maaki ipa soli a naha 2 ai sakötotoköma, kutenö winaha ipa kökö heia kua kopasoma?

$$\underline{\quad\quad} - \underline{\quad\quad} = \underline{\quad\quad}$$

22) Somi sai tä 18 ipa pole kökö kuoma, maki hama tä nakoö ha 9 ai pole sakö toto köma, önö kutenö huki winaha kökö heia kua kopasoma?

$$\underline{\quad\quad} - \underline{\quad\quad} = \underline{\quad\quad}$$

7) 4 ipa pole kökö kua wakia kule, maki Venezuela hamö sa hama hupaha 4 ai pole sa kökö täa konöma, önö kutenö ĩ pole kökö pewö kökapasoma, wina ipa pole kökö kupasoma?

$$\underline{\quad\quad} + \underline{\quad\quad} = \underline{\quad\quad}$$

8) ĩ na kua tähä uli hamö sanamö hupaha, kami sanö 2 kulemö sakö niapalöma. ĩ na kua töhö ipa hawanö 3 kulemö kökö nia nai palöma. ĩ kökö kokanai palöma. Wina kökö kua kule?

$$\underline{\quad\quad} + \underline{\quad\quad} = \underline{\quad\quad}$$

9) Wano tö nö 5 silaka kökö poo paioma, maaki 3 ai kökö tää konöma, önö kutenö wina tä pewö kupa soö?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

10) Ai hama tä namö hula solöma 3 kulika sa kökö niapalöma. ĩ tähä 1 pose a nia nai palöma, önö kutenö ĩ kökö pewö koka palöma, winaha kökö kupasoo?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

19) 11 ipa *sabonete* sa tökö tälö mamaki, ipa ulu a naha 4 ai *sabonete* satökö toto köma, önö kutenö winaha tökö hei kua kopa soma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

20) 7 ipa kalaka tete kuoma maaki Lukas ano 2 ipa kalaka tete wania palöma, önö kutenö winaha tete hei kua kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

17) Kami sanö 4 poosa kökö sulöma maaki, hama tä nakoöha sami poosa toto köma, kutenö wina ai pookökö heia kua kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

18) Öko sa säamö hula salöma, 8 ipa öko sakö säpalöma, maaki ipa solia naha 5 öko sakö toto köma, önö kutenö winaha kökö hia kua kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

11) Ola hamö sa mumi huu paha 2 amotha sa kökö nia palöma, ĩ na kua tä kolo hamö ipa hepala a mumi huu paha 4 amotha kökö nia palöma. Önö kutenö ĩ kökö koka palöma wina kökö kua kule?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

12) Suö tönö salaka sokö kule, maaki salaka iami kute nö 3 salaka lökö a päpalöma. ĩ na kuantä suö tö huu koima paha 7 waipili kökö söpalöma, önö kutenö ĩ kökö pewö koka pasoma, wina kökö kupasoke?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

13) Ipa 10 ökoma mano kuoma, maaki ulu tönö 14 ai ökomakö
mano toto poma, önö kutenö ĩ kökö pewö kokapasoma, winaha tä
kupasoo?

$$\text{_____} + \text{_____} = \text{_____}$$

14) Ipa 20 kalaka kökö kuoma, maaki ai tänaha 5 ai kalaka sakö täa
konöma, önö kutenö ĩ kökö koka pasoma winaha kökö kupasoo?

$$\text{_____} + \text{_____} = \text{_____}$$

15) Kami sanö 10 hisati pä palöma, maaki ipa soli a nakoöha 5
hisatiki toto köma kuteenö, önö kutenö wina hitiki hei a kua
kopasoma?

$$\text{_____} - \text{_____} = \text{_____}$$

16) Somi sai tä 20 ipa kalaka kökö kuoma, maaki ai tä nakoöha
10 ai kalaka sakökö toto köma kutenö, önö kutenö wina
kalaka kökö heia kua kopasoma?

$$\text{_____} - \text{_____} = \text{_____}$$

13) Soma sai tä ñaha ipa sinimo kuoma, 10 ipa sinimo kuoma maaki ai pata täna ai 5 samo totoköma, öno kutenö mina kilii aimo kua soa kule?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

14) 10 ipa kapulumö kökö kuoma maaki, ulu tänö ai 5 kökö oalöma, öno kutenö mina ai kökö kua soa kule?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

15) Ipa 15 *caderno* tä kua soa pölatä ai 10 *caderno* satä täa konöma, öno kutenö ñtä pewö koka pasoma wina tä kupasoö?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

16) 10I ipa kalaka tete kuoma, maaki ulu tönö ai 13 kalaka tete toto poma, önokutenö ñ kökö pewö kokapasoma winaha tä kupasoö?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

17) Ipa 23 kalaka kōkō kuoma, maaki ai tånaha 3 ai kalaka sakō tåa konōma, önō kutenō ĩ kōkō koka pasoma, winaha kōkō kupasoö?

$$\text{_____} + \text{_____} = \text{_____}$$

18) Kami sa nö 20 poo sakō tåa håtölöma, ĩ na kua tä AIS tä nö ai 20 poo kōkō tåa håtölöma, kami samakö uli pö naha samakö walo a kokinö, ĩ poo samakö pewö kōkapalöma, wöna poo kōkō kupasoma?

$$\text{_____} + \text{_____} = \text{_____}$$

11) Ipa 20 lasakökō kuoma maki, ai tä naha 10 ai lasakökō toköma, kutenö winaha kōkō hei a kua kōpasoma?

$$\text{_____} - \text{_____} = \text{_____}$$

12) Somi sai tä ĩnaha ipa ĩsāāi kuoma, 10 ipa ĩsāāi kuoma maaki ipa ulu ano 3 ĩsāāi oalöma, kutenö mina kilii āi kua soa kule?

$$\text{_____} - \text{_____} = \text{_____}$$

9) Pata tä suönö 6 öko kökö söpalöma maaki 3 kökö kea kō nasolöma. Winaha kökö kui kökö heia kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

10) Hama töpönö 10 pole kökö kai tala soma, maaki mumai ha 3 pole kökö noma a halusoma önö kute nö, wina kilii pole kökö hei pasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

19) Ipa 50 reais tä kuoma maki, ipa soli a naha 50 reais sanakö totoköma kutenö, wönaha ipa sitipanakö hei a kua kōpasoma?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

20) Ī na kua töhö ipa 50 reais tä kua töhö, ipa hepalanö 200 reais toto poma ĩ tä. Peu kokapalonö winaha tä kua kule?

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

7) Ina kua tōhō ipa 7 haloisō kolo kuoma maki ipa soli a naha 3
ai halosaō sōkolo totokōma, kutenō wina tā hei a kupasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

8) 4 pata tōpō sapuli kuoma, maki samii a nomasoma, kutenō
wi naha tōpō hei a kua kōpasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

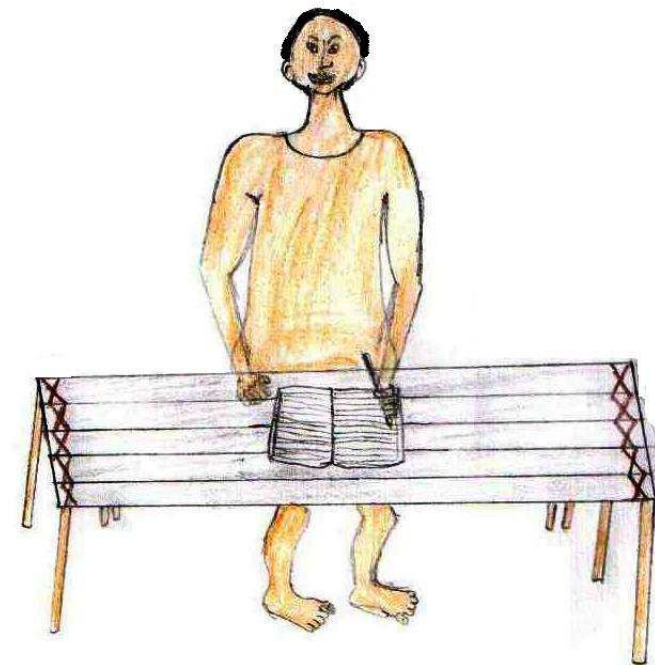
5) Ina kua tō 10 ipa aonitā kuoma, makii suōtōna 4 ai aoni sa tā totokōma. Kutenō winaha ipa tā hei a kua kopasoō?

_____ - _____ = _____

6) Ipa nawa nō 10 wōō kōkō thapalōma maki, ai pata tā suō naha 5 ai wōō kōkō totoa pasikōma, ōnō kutenō wina wōō kōkō hei a kua kopasoma?

_____ - _____ = _____

Ai tā hosawi ī tā

1) Ipa hikalia ana 20 ipa sama kökö kuoma maki, ipa 6 sama kökö thomönöma, kutenö winaha ipa sama kökö kua soa kule?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

2) Ipa hawa saipönaha kama hai 9 pole kökö kuomamaki hama töpö nö 4 ipa hawa hai polekökö tölölöma, kutenö winaha ipa hawa hai polekökö heia kua kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

3) Ipa saia ösinaha 40 ipa *sabonete* tökö kuomamaki kami sa-naha mokotä nakoöha 20 *sabonete* satökö totokö ma kutenö, winaha ipa *sabonete* tökö heia kua kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

4) Ipa 12 *sandália* tökö kuoma maki ipa 4 *sandália* tökö thomönöma kutenö, wina ipa *sandália* tökö heia kua kopasoma?

$$\underline{\quad} - \underline{\quad} = \underline{\quad}$$